

Sicherheitsdienst a autonómne Slovensko. Príklad Wenera Götttscha*

Michal Schvarc

Abstract:

SCHVARC, Michal: Sicherheitsdienst and the Autonomous Slovakia. A Biographical Sketch of Werner Götttsch

The subject of the study is a brief assessment of the operations of the SS Secret Service – Sicherheitsdienst (SD) in Slovakia during the period of autonomy (October 1938–March 1939), how it interfered with the internal political process and how it was instrumental in Slovak secession and the Nazi plans for the post-Munich Czechoslovakia. The second part of the study is devoted to Werner Götttsch, a member of the “Amt III Ausland” SD, who played a relatively important role in promoting the German scheme in Slovakia in the first quarter of 1939. The author applies the methodological approach of the sub-discipline of holocaust research, the “neuere Täterforschung”.

Keywords: Sicherheitsdienst (SD), Werner Götttsch, Reinhard Heydrich, Slovak Secession, Vienna

DOI: <https://doi.org/10.31577/forhist.2019.13.1.2>

„Heydrich mi svojho času zadal úlohu pripraviť v rámci môjho oddelenia pripojenie [den Anschluß, M. S.] Československa. Išlo pritom o väčšiu úlohu, ktorá ma zamestnávala dlhší čas. Plánovali sme, že slovenská strana uskutoční povstanie, ktorého cieľom bude odtrhnutie Slovenska. Za týmto účelom som sa dlhší čas zdržoval vo Viedni, odkiaľ som často cestoval do Bratislavy, aby som nadviazal kontakt so slovenskými nacionalistami.“¹

Uvedené slová patria Wernerovi Götttschovi, ktorý v júni 1974 odpovedal na otázku nemeckých vyšetrovateľov týkajúcu sa jeho roly počas likvidácie československého štátu na prelome rokov 1938/39. Tieto štyri vety v komprimovanej podobe v podstate korešpondujú s rozsiahlou 20-stranovou správou, ktorú W. Götttsch koncom marca 1939 zaslal svojmu vtedajšiemu najvyššiemu nadriadenému Reinhardovi Heydrichovi, šéfovi Bezpečnostnej polície a Bezpečnostnej služby.²

Problematike pôsobenia Bezpečnostnej služby ríšskeho vodcu SS – Sicherheitsdienst (SD) na Slovensku v rokoch 1938 – 1945 sa systematicky venujem už niekoľko rokov. Keďže som na túto tému publikoval viacero odborných textov,³

* Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 2/0110/16: Nábor a vojenská služba slovenských Nemcov vo Waffen-SS 1939 – 1945. Predpoklady, priebeh, zaradenie do jednotlivých formácií a trestno-právne dôsledky po roku 1945 a APVV-14-0644: Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí.

1 Bundesarchiv (BArch) Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wenera Götttscha 11. júna 1974.

2 Originál sa nachádza v archíve Institut für Zeitgeschichte Viedenskej univerzity pod inv. č. 397. Prepis správy bol publikovaný SCHRIFFL, David – SCHVARC, Michal. „Vec: Československo“. Neznáma správa Wenera Götttscha o okolnostiach vzniku Slovenského štátu. In *Historický časopis*, 2012, roč. 60, č. 1, s. 115-139.

3 SCHVARC, Michal. Organizácia nemeckej bezpečnostnej služby (Sicherheitsdienst – SD) na Slovensku od roku 1939 do vypuknutia SNP. In *Vojenská história*, 2005, roč. 9, č. 1, s. 41-55; SCHVARC, Michal (ed.)

v prvej časti svojej štúdie sa obmedzím na stručný náčrt aktivít SD v autonómnej Slovenskej krajine, t. j. od októbra 1938 do polovice marca 1939. Pritom kladiem dôraz na doteraz ešte málo známe aspekty činnosti SD súvisiace najmä s deportáciou Židov na „územie nikoho“, teda do nového pohraničia stanoveného prvou Viedenskou arbitrážou na začiatku novembra 1938. V druhej časti štúdie vystupuje do popredia spomenutý W. Göttisch ako významný aktér procesu inštrumentalizácie slovenských nacionalistov do nacistických plánov likvidácie Česko-Slovenska 1938/39. Nesústredím sa len na rolu, ktorú zohrával na Slovensku počas obdobia autonómie, ale pokúšam sa o jeho komplexnejšiu biografriu. Pri nej používam nástroje subdisciplíny výskumu holokaustu nazývanej v nemeckom jazykovom priestore „neuere Täterforschung“. Jej základ tvorí biografická metóda skúmajúca motívy konania jednotlivca, vplyv prostredia na formovanie osobnosti či eticko-morálne referenčné rámce.⁴ Hoci W. Göttisch nebol páchatelom šoa, domnievam sa, že metódy „neuere Täterforschung“ možno aplikovať aj v jeho prípade. Ako príklad uvádzam biografriu Alfreda Naujocksa nemeckého historika Florianu Altenhönera.⁵

Vyhlásenie autonómie okrem iného otváralo priestor na posilňovanie nemeckého vplyvu v Slovenskej krajine. Významnú úlohu v tomto procese zohrali nacistické tajné služby, predovšetkým Bezpečnostná služba ríšskeho vodcu SS – Sicherheitsdienst (SD). Blízkosť Viedne priam predurčovala na plnenie tejto misie tamojší „SD-Donau“.⁶ Lenže nebol by to R. Heydrich, keby zostal len pri jedinej opcii⁷ operatívneho rozpracovania Slovenska. Popri viedenskej SD do záležitosti zaangažoval aj Úrad III (zahraničie)/„Amt III Ausland“ SD, kam organizačne patrili vyššie spomenutý W. Göttisch. Konkurenčné prostredie a tlak mali pôsobiť ako katalyzátor pri hľadaní pokiaľ možno optimálnych modalít splnenia Heydrichovho rozkazu.

Sicherheitsdienst a Slovensko v rokoch 1938 – 1944 (Od autonómie po Povstanie). Slovenský štát vo vybraných správach SD od jesene 1943 do septembra 1944. Bratislava : SNM-Múzeum kultúry karpatských Nemcov, 2006; SCHVARC, Michal. „Sicherheitsdienst“ a politický pád Ferdinandu Ďurčanského. In KMEŤ, Norbert – SYRNÝ, Marek (eds.) *Odvaľujem balvan. Pocta historickému remeslu Jozefa Jablonického*. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2013, s. 94-116; SCHVARC, Michal. Sicherheitsdienst a slovenská secesia 1938/1939. In ROGUĽOVÁ Jaroslava – HERTEL, Maroš et al. *Adepti moci a úspechu. Etablovanie elit v moderných dejinách. Jubileum Valeriána Bystrického*. Bratislava : Veda, 2016, s. 287-302.

4 Pozri napr. PAUL, Gerhard – MALLMANN, Klaus-Michael. Sozialisation, Milieu und Gewalt. Fortschritte und Probleme der neueren Täterforschung. In MALLMANN, Klaus-Michael – GERHARD, Paul (eds.) *Karrieren der Gewalt. Nationalsozialistische Täterbiographien*. Darmstadt : WBG, 2004, s. 1-32; BAJOHR, Frank. Täterforschung: Ertrag, Probleme und Perspektiven eines Forschungsansatzes. In BAJOHR, Frank – LÖW, Andrea (eds.) *Der Holocaust. Ergebnisse und neue Fragen der Forschung*. Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 2015, s. 167-185.

5 ALTENHÖNER, Florian. *Der Mann, der den 2. Weltkrieg begann. Alfred Naujocks: Fälscher, Mörder, Terrorist*. Münster : Prospero Verlag, 2010.

6 K úlohe viedenských nacistických úradovní pri podpore slovenskej secesie 1938/39 pozri SCHRIFFL, David. *Die Rolle Wiens im Prozess der Staatswerdung der Slowakei 1938/39*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2004.

7 HACHMEISTER, Lutz. *Der Gegnerforscher. Die Karriere des SS-Führers Franz Alfred Six*. München : Verlag C. H. Beck, 1998, s. 146; GERWARTH, Robert. *Reinhard Heydrich. Biographie*. München : Siedler Verlag, 2011, s. 99. Náznorným príkladom ako R. Heydrich využíval rivalitu svojich podriadených na dosiahnutie svojich cieľov je konflikt o koncepciu budúceho Hlavného úradu ríšskej bezpečnosti RSHA medzi Wernerom Bestom a Walterom Schellenbergom. Pozri HERBERT, Ulrich. *Best. Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft 1903 – 1989*. Bonn : Verlag J. H. W. Dietz, 1996, s. 228-233; WILD, Michael. *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*. Hamburg : Hamburger Edition HIS, 2018, s. 259-276; PAEHLER, Katrin. *The Third Reich's Intelligence Services: The Career of Walter Schellenberg*. New York : Cambridge University Press, 2017, s. 49-76.

Na začiatku roku 1938 prejavovala SD en bloc o Slovensko minimálny záujem. Po anexii Rakúska sa na tomto prístupe veľa nezmenilo. Až v súvislosti s československou krízou v septembri 1938 a vnútropolitickými zmenami ČSR upriali orgány podriadené Heydrichovi pozornosť aj na východnú časť republiky. Predovšetkým viedenský „SD-Donau“ sa na Slovensku rýchlo etabloval.⁸ Nielenže sledoval politické dianie v krajine, ale mal ambíciu doň aj zasahovať. Len mesiac po Heydrichovom príkaze sa náčelník „SD-Donau“ mohol v polovici októbra 1938 pochváliť „výbornými kontaktmi so slovenskou vládou“ a s jej žiadosťou o vyslanie expertov na slobodomurárske lóže, očistu verejných knižníc a „židovskú otázku“.⁹ Išlo skutočne o obratnosť pracovníkov viedenskej SD alebo len o naivnú dôverčivosť nových mocipánov v Bratislave v snahe získať si nemeckú náklonnosť v súvislosti s premrštenými maďarskými územnými požiadavkami? Vzhľadom na útržkovitý pramenný materiál nie je vôbec jednoduché nájsť odpovede na položené otázky. V každom prípade v „židovskej otázke“ slovenskej žiadosti „SD-Donau“ veľmi promptne vyhovel.

Ešte predtým, ako do Bratislavy začiatkom novembra 1938 prišiel Adolf Eichmann, stratégiu postupu preberal „SD-Donau“ s referátom II 112 berlínskeho ústredia Hlavného bezpečnostného úradu. Ten radil sledovať situáciu Židov, zhromažďovať informácie a taktiež upozorňovať slovenskú vládu „na nutnosť riešiť tento problém“ s tým, aby sa pokúšala „inscenovať akcie ľudu proti Židom“.¹⁰ Tieto inštrukcie boli vydané tesne pred vyhnaním približne 17-tisíc poľských Židov z Nemecka do Poľska a týždeň pred prvou Viedenskou arbitrážou.

Keď 3. novembra A. Eichmann pricestoval do slovenskej metropoly, krajina a vedúci ľudácki politici sa len spamätávali zo šoku z Viedne. Napriek zdrvujúcemu arbitrážnemu výroku režim dokázal okamžite nájsť vinníkov za tento akt národného poníženia – Edvarda Beneša a najmä Židov.¹¹ A proti Židom, konkrétne cudzím štátnym príslušníkom a osobám bez domovskej príslušnosti v Slovenskej krajine, pripravoval tvrdé protopatrenie – deportáciu na územia, ktoré mali byť v zmysle prvej Viedenskej arbitráže odstúpené Maďarsku. Eichmannova úloha, resp. úloha personálu „SD-Donau“ nie je v tejto záležitosti pre veľmi torzovitú pramennú bázu jasná. Nepredpokladám však, že by A. Eichmann alebo muži z viedenskej SD sami boli iniciátormi akcie. Impulz vyšiel jednoznačne z prostredia autonómnej vlády a A. Eichmann mal skôr poradnú funkciu.¹² Ako *spiritus agens* viedenskej Centrály pre židovské vystáhovalctvo poskytol Slovákom s veľkou pravdepodobnosťou k dispozícii svoje doposiaľ nadobudnuté know-how; taktiež im mohol tlmočiť nemecké skúsenosti získané len niekoľko dní predtým počas masového vyhánania

8 K aktivitám „SD-Donau“ pozri SCHVARC 2016, s. 289-295.

9 SCHVARC, Michal – HOLÁK, Martin – SCHRIFFL, David (eds.) „Tretia ríša“ a vznik Slovenského štátu. Dokumenty 1. Das „Dritte Reich“ und die Entstehung des Slowakischen Staates. Dokumente 1. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, dokument č. 67, s. 172.

10 BArch Berlín, R 58/954, Bl. 161-165, Hagenova správa o ceste do Viedne 23. – 27. októbra 1938 z 31. októbra 1938.

11 KAMENEC, Ivan. *Po stopách tragédie*. Bratislava : Archa, 1991, s. 24-27.

12 K Eichmannovmu pobytu v Bratislave a k jeho úlohe pri organizovaní deportácií pozri NIŽŇANSKÝ, Eduard. *Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom v stredoeurópskom kontexte*. Prešov : Universum, 1999, s. 36-45.

Židov s poľskou štátnou príslušnosťou z Tretej ríše.¹³ Okrem toho A. Eichmann predostrel vládnym činiteľom minimálne päť návrhov zákonných opatrení namierených proti židovskému obyvateľstvu, týkajúce sa napr. „*príslušnosti k židovskej rase*“, vytvorenia židovskej ústredne ako jediného predstaviteľa komunity, prihlasovania majetku, definovania židovských podnikov a dosadzovania nútených správcov do nich. Tieto návrhy, ako A. Eichmann vo svojom zázname z 8. novembra 1938 uvádza, boli predložené aj ministerskému predsedovi Jozefovi Tisovi. Ako však sklamane dodal, „*pre intervenciu istých kruhov*“ k ich schváleniu a následnému zverejneniu v úradných vestníkoch nedošlo.¹⁴

To je len jeden z príkladov zasahovania SD do vnútorných slovenských záležitostí. Ako ďalšiu oblasť možno uviesť Hlinkovu gardu. Jej vedúci funkcionári Karol Sidor a Karol Murgaš sa už prakticky od začiatku autonómie dostávali do myšlienkového vleku viedenskej SD. Predovšetkým K. Murgaš, vtedy náčelník politického štábu gardy, prakticky bezvýhradne prijímal odporúčania neoficiálneho poradcu organizácie z prostredia „SD-Donau“. Vo Viedni sa tak začalo vytvárať zdanie, že celú HG možno inštrumentalizovať pre nacistické plány likvidácie teritoriálne oslabeného Česko-Slovenska. Stávka na K. Sidora a K. Murgaša sa však v konečnom dôsledku ukázala ako chybný krok, pretože obaja, no hlavne K. Sidor, v kľúčových momentoch v tretej marcovej pentáde 1939 zlyhali.¹⁵ K. Sidor po prevzatí premiárskej funkcie, ako je známe, odmietol na nemecký nátlak vyhlásiť samostatnosť; K. Murgaš zase nedokázal zmobilizovať gardu v takej miere, ako si to Viedeň predstavovala na inscenovanie „*revolučných nálad*“ v uliciach Bratislavy.¹⁶

Konkurenčný „*Amt III Ausland*“ si hľadal iné cesty, ako sa dostať k ľudáckym politikom. Ako najschodnejšie sa ukazovalo napojenie na vodcu nemeckej menšiny Franza Karmasina, ktorého považoval za naslovovzatého znalca miestnych pomerov, keďže na Slovensku pôsobil od roku 1926. Prostredníctvom F. Karmasina mohol W. Göttisch nadviazať kontakty s Vojtechom Tukom. V. Tuka, odsúdený na jeseň 1929 na 15 rokov väzenia za vlastizrada, sa v novembri 1938 vrátil na Slovensko a začal propagovať myšlienku vyhlásenia nezávislosti pod nemeckou gesciou. Kým „SD-Donau“ V. Tukovi príliš nedôveroval, pre W. Göttscha sa stal osobou, ktorá mala uskutočniť spomínaný prevrat a proklamovať nezávislosť v zmysle nacistických plánov. Prevrat sa neuskutočnil, keďže V. Tuku už 10. marca 1939 internovala česko-slovenská kriminálna polícia. No na rozdiel od viedenskej konkurencie mal „*Amt III Ausland*“ vďaka spolupráci s tieňovými štruktúrami ríšskeho ministerstva zahraničných vecí na Slovensku poruke záložný plán. Po zásahu ústrednej vlády v Prahe 9./10. marca začal favorizovať J. Tisa ako hlavného kandidáta vyhlásenia štátu. Aj preto sa W. Göttisch významnou mierou podieľal na organizovaní známej Tisovej audiencie u nemeckého diktátora večer 13. marca 1939.¹⁷

13 Kvyhnaníu poľských Židov z Nemecka pozri TOMASZEWSKI, Jerzy. *Auftakt zur Vernichtung. Die Vertreibung der polnischen Juden aus Deutschland 1938*. Osnabrück : Fibre, 2002.

14 BArch Berlín, R 70 Slowakei/37, Bl. 3, Eichmannov záznam o pobyte v Bratislave z 8. novembra 1938.

15 SCHVARC 2016, s. 292-294.

16 BYSTRICKÝ, Valerián. *Zahraničnopolitické súvislosti vzniku Slovenského štátu 14. marca 1939*. Bratislava : Veda, 2014, s. 387-391.

17 SCHVARC 2016, s. 297-301. Pozri tiež ALTENHÖNER, Florian. *Der Auslandsnachrichtendienst des SD und*

Z konkurenčného zápasu dvoch zložiek SD vyšiel víťazne teda „Amt III Ausland“. Hoci sa „Amt III Ausland“ nevyhol istým zaváhaniam, v konečnom dôsledku sa jeho koncept spolupráce s ľudáckymi politikmi osvedčil viac. A to aj napriek neustálym sporom s „SD-Donau“ a nie príliš veľkej ochote „Amt III Ausland“ spolupracovať na dosiahnutí spoločného cieľa. Pre ambiciózneho viedenského šéfa Waltera Stahleckera, neskoršieho veliteľa „Einsatzgruppe A“, v okupovanom Sovietskom zväze zodpovedného za zavraždenie viac ako 240 000 ľudí, prevažne židovských detí, žien a mužov (k 1. februáru 1942),¹⁸ to musela byť trpká pilulka, ktorú potreboval stráviť. Čo však bolo podstatné, v Heydrichových očiach jeho povest' spoľahlivého vykonávateľa nacionálnosocialistického „nového poriadku“ neutrpela. V marci 1939 poveril W. Stahleckera vedením Einsatzgruppe II s miestom určenia na Morave a v júni ho vymenoval za veliteľa Sicherheitspolizei (Sipo) a SD v Protektoráte Čechy a Morava. Koncom apríla 1940 nasledovalo pôsobenie v okupovanom Nórsku ako veliteľ Sipo a SD. Od polovice novembra 1940 do júna 1941 riadil propagandistické oddelenie v Ribbentropovom ministerstve zahraničných vecí (Auswärtiges Amt). Po smrti Hansa Nockemanna, ktorého R. Heydrich vybral pôvodne za veliteľa Einsatzgruppe A, prevzal ešte pred štartom operácie „Barbarossa“ jeho uprázdnenú funkciu.¹⁹

Hoci aktivity Bezpečnostnej služby ríšskeho vodcu SS na autonómnom Slovensku sú vcelku dobre zmapované, personáliám príslušníkov SD nasadených pri procese likvidácie pomníchovskej republiky venovala slovenská historiografia doposiaľ minimálnu pozornosť. Z tohto dôvodu sa v druhej časti svojej sondy vrátim k už v úvode spomenutému W. Götttschovi. W. Götttsch v nacionálnosocialistickom pláne podpory slovenskej secesie zohral pomerne významnú úlohu. Nie náhodou sa preto ocitol na zozname osôb bratislavského ministerstva zahraničných vecí, „ktoré sa pri osamostatnení Slovenska mimoriadne vyznamenali“.²⁰ Avšak jeho „zásluhy“ pri zrode prvého satelitu Tretej ríše neboli napokon z neznámych dôvodov ocenené žiadnym z vyznamenaní nového štátu na mape strednej Európy.²¹

V marci 1939 patril vtedy ešte len 27-ročný W. Götttsch už medzi ostrieľané kádre Heydrichovej SD. Rodák zo severonemeckého prístavného mesta Kiel pochádzal z rodiny stavebného majstra.²² Či sa však narodil a vyrastal v dobrých sociálnych pomeroch, ako uvádza historik Florian Altenhöner, alebo v núdzných, ako tvrdil sám

die Erklärung der slowakischen Unabhängigkeit am 14. März 1939. In *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 2009, roč. 57, č. 10, s. 811-832.

18 SCHUHLADEN-KRÄMMER, Jürgen. Die Exekutoren des Terrors. Hermann Mattheiß, Walter Stahlecker, Friedrich Mußgay, Leiter der Geheimen Staatspolizeistelle Stuttgart. In KISSENER, Michael – SCHOLTYSECK, Joachim (eds.) *Die Führer der Provinz. NS-Biographien aus Baden und Württemberg*. Konstanz : UVK, 1997, s. 430; BRÜGGEMANN, Sigrid. Walter Stahlecker. Chef der Gestapo in Stuttgart und Massenmörder. In ABMAYR, Hermann, G. (ed.) *Stuttgarter NS-Täter. Vom Mitläufer bis zum Massenmörder*. Stuttgart : Verlag Hermann G. Abmayr, 2009, s. 131.

19 SCHUHLADEN-KRÄMMER 1997, s. 426-428. Tiež KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan. V prvém sledu. Kariéra velitele nacistických policejních jednotek Waltera Stahleckera. In *Terezínské listy*, 2015, roč. 43, s. 20-21.

20 Slovenský národný archív (SNA), fond (f.) Ministerstvo zahraničných vecí 1939 – 1945 (MZV), kartón (k.) 180, č. 7077/1940.

21 BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Werner Götttsch, SS-Stammkarte.

22 BArch Berlín, ehem. BDC, RuSHA-Akte Werner Götttsch, Životopis z 15. augusta 1938.

W. Göttisch krátko po vojne pred americkými vyšetrovateľmi,²³ zostáva otázne. Jedno je isté, pre finančnú insolventnosť otca musel na konci roku 1931 ukončiť svoje štúdium na vysokej obchodnej škole.²⁴ V tom čase Nemecko plnou silou zasiahla veľká hospodárska kríza a v podobnej situácii bez materiálneho zabezpečenia ako W. Göttisch sa ocitlo viac ako šesť miliónov obyvateľov krajiny.²⁵ Jedným z dôsledkov hlbokkej ekonomickej depresie bol nárast popularity extrémistických strán, hlavne Nacionálnosocialistickej robotníckej strany Nemecka (NSDAP). Kiel v tomto smere nepredstavoval žiadnu výnimku. Skôr naopak, tvoril jednu z báhť nacionálnych socialistov vo „Weimarskej republike“. V roku 1930 boli v Kieli druhým a o necelé dva roky neskôr už najsilnejším politickým zoskupením.²⁶

Mladého W. Göttischa musel razantný nástup nacistov priťahovať. Okrem toho mal aj svoj vzor, staršieho brata Helmutha, ktorý v decembri 1930 vstúpil do strany a o mesiac neskôr aj do SS.²⁷ Werner krátko nato súrodenca nasledoval: v januári 1931 sa prihlásil do NSDAP a v polovici marca toho istého roku sa stal členom SS.²⁸ Po poldruha roku v kielskom SS, charakterizovanom množstvom pouličných bitiek s politickými odporcami a násilím vo všeobecnosti,²⁹ prešiel W. Göttisch v októbri 1932 do SD.³⁰ V tom čase išlo o pomerne bezvýznamnú zložku aparátu NSDAP, existujúcu len niečo vyše roka. Jej význam stúpol až po prevzatí moci nacionálnymi socialistami koncom januára 1933 a najmä po vyradení SA ako vnútro-politického mocenského faktora v lete 1934. Vtedy sa SD stala jedinou straníckou spravodajskou službou a šéf SS Heinrich Himmler ju koncom januára 1935 povýšil na jeden z hlavných úradov SS.³¹

Ruka v ruke s rastúcim vplyvom SD postupoval W. Göttisch v jej štruktúrach smerom nahor. Krátko po vstupe do SD sa na Heydrichov pokyn presunul do Berlína, kde sa podieľal na budovaní organizácie SD-Oberabschnitt Ost pod vedením Hansa Kobelinskeho.³² W. Göttisch nebol jediným zo spolupracovníkov v počiatkovej fáze SD, kto pochádzal z Kielu. Nemecký historik Florian Altenhöner napočítal vyše 40 tzv. „kielskych kamarátov“, ktorí v rokoch 1932 – 1934 vstúpili do služieb SD. Zväčša išlo o mužov „generácie vojnových detí“ (Kriegsjugendgeneration). Vojnu zažili ako deti v zázemí a vyrastali s nespracovanou traumou porážky nemeckého cisárstva. Pochádzali z relatívne dobrých sociálnych pomerov a absolvovali

23 ALTENHÖNER 2010, s. 352. The National Archives Kew (TNA), KV 3/248, s. 3. Výsluch W. Göttischa 24. júla 1945. Za sprostredkovanie dokumentu ďakujem kolegovi Dušanovi Segešovi.

24 BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Werner Göttisch, Životopis z 20. januára 1934. Landesarchiv (LA) Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28-31, Göttischov výsluch na Krajinskom kriminálnom úrade v Kieli 15. decembra 1964.

25 WEHLER, Hans-Ulrich. *Deutsche Gesellschaftsgeschichte 1914 – 1949, Band 4*. München : Verlag C. H. Beck, 2003, s. 259.

26 Dostupné na internete: http://www.akens.org/akens/texte/ak_ap/reader/wahlen.html.

27 BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Helmuth Göttisch.

28 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28, Návrh na Göttischovo povýšenie z 28. januára 1944. V životopise z augusta 1938 uvádza vstup do SS decembri 1930. Pozri BArch Berlín, ehem. BDC, RuSHA-Akte Werner Göttisch.

29 ALTENHÖNER 2010, s. 34.

30 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 17, Výťah z kmeňovej karty SS W. Göttischa.

31 WILDT 2018, s. 241-247.

32 TNA, KV 3/248, s. 3, Výsluch W. Göttischa 24. júla 1945. LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28-31, Göttischov výsluch na Krajinskom kriminálnom úrade v Kieli 15. decembra 1964.

stredoškolské vzdelanie. Avšak hospodárska kríza im znemožnila uplatnenie na trhu práce, resp. pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu. Títo muži predstavovali pre SD vhodný typ aj z hľadiska optimalizácie nákladov: väčšinou nemali manželské záväzky, nedisponovali akademickým vzdelaním a boli ochotní pracovať za nižšiu mzdu. Socializácia v SS predstavovala dostatočnú záruku ich lojality.³³

O necelé dva roky neskôr sa W. Götttsch presťahoval do Mníchova. Popri riadení referátu „komunizmus a marxizmus“ plnil aj funkciu Heydrichovho pobočníka. Po prevzatí gestapa H. Himmlerom sa vrátil opäť do Berlína, kde naďalej ako v bavorskej metropole viedol oddelenie „pre svetónázorové otázky“.³⁴ Kariérny rast sa neprejavoval len vyššími funkciami v rámci SD, ale aj postupom v hodnostnom rebríčku SS. V júni 1934 bol povýšený za SS-Obersturmführera (ekvivalent hodnosti nadporučík) a koncom januára 1935 za SS-Hauptsturmführera (kapitán). To všetko vo veku necelých 23 rokov.³⁵ Ďalší posun smerom nahor nezastavila ani Götttschova dopravná nehoda počas plnenia služobných úloh s následkom usmrtenia policajta v polovici mája 1935,³⁶ ani údajné nezhody so šéfom R. Heydrichom. K tým malo dôjsť niekedy na prelome rokov 1936/1937, keď mal požiadať o prepustenie z SD a na niekoľko mesiacov organizáciu aj opustiť. Problémom však je, že ich uvádza len samotný W. Götttsch.³⁷ V jeho osobnom spise dôstojníka SS sa žiadna takáto zmienka nenachádza. Naopak, v ostrom kontraste proti Götttschovmu tvrdeniu stojí Heydrichova úporná snaha o zmenu trestu na podmienený, následne o zastavenie trestného stíhania proti podriadenému a napokon o výmaz z registra trestov.³⁸ Proti hovorí tiež vyslanie W. Götttscha na kurz kriminálnych komisárov na policajnú školu v Berlíne-Charlottenburgu v októbri 1937, jeho úspešné absolvovanie a povýšenie do hodnosti SS-Sturmbannführera (major) na jeseň 1938.³⁹

Pravda, Götttschov kariérny postup neurčovala len lojalita k nadriadenému R. Heydrichovi. Rozhodujúcim kritériom bola úspešnosť realizácie špeciálnych úloh. Jednu z prvých predstavovala likvidácia Otta Strassera, niekdajšieho vrcholového funkcionára NSDAP, neskôr tvrdého Hitlerovho oponenta žijúceho v československom exile, resp. únos prevádzkovateľa tajnej Strasserovej rozhlasovej stanice Rudolfa Formisa na prelome rokov 1934/1935. Hoci W. Götttsch spolu s A. Naujocksom R. Formisa neuniesli, ale zavraždili, šéf SD nemal

33 ALTENHÖNER 2010, s. 37-39.

34 TNA, KV 3/248, s. 3, Výsluch W. Götttscha 24. júla 1945. LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28-31, Götttschov výsluch na Krajinskom kriminálnom úrade v Kieli 15. decembra 1964. BArch Berlín, ehem. BDC, RuSHA-Akte Werner Götttsch, Životopis z 15. augusta 1938.

35 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 17, Výťah z kmeňovej karty SS W. Götttscha.

36 BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Werner Götttsch, Prípís ríšskeho a pruského ministerstva vnútra H. Himmlerovi z 2. októbra 1935.

37 TNA, KV 3/248, s. 3, Výsluch W. Götttscha 24. júla 1945. LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28-31, Götttschov výsluch na Krajinskom kriminálnom úrade v Kieli 15. decembra 1964.

38 BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Werner Götttsch, Heydrichov prípis hlavnému štátnemu zástupcovi pri okresnom súde v Kieli z 1. decembra 1936; Heydrichov list H. Himmlerovi z 21. augusta 1937; Heydrichov prípis hlavnému štátnemu zástupcovi pri okresnom súde v Kieli z 8. mája 1941.

39 BArch Berlín, ehem. BDC, RuSHA-Akte Werner Götttsch, Životopis z 15. augusta 1938. BArch Berlín, ehem. BDC, SSO-Akte Werner Götttsch, Hodnotiaca správa z 20. septembra 1938.

dôvod na nespokojnosť.⁴⁰ Nemenej významnou úlohou bolo tiež spravodajské rozpracovanie tzv. Spannovho kruhu, teda vienského sociológa a teoretika koncepcie stavovského štátu Othmara Spanna, jeho najbližších spolupracovníkov a oddaných stúpcov. Krátko po „anšluse“ Rakúska viedol W. Götttsch špeciálne komando, ktoré zatklo O. Spanna a jeho syna Rafaela. Podľa svojich vyjadrení ich mal pôvodne zastreliť, čo však z humánnych dôvodov odmietol vykonať. Hoci to z Götttschových úst nevyznieva príliš vierohodne, jeho verziu potvrdil jeden z doťknutých – Rafael Spann.⁴¹ W. Götttsch mohol byť na základe toho západonemeckými vyšetrovateľmi zbavený podozrenia z príťažujúceho obvinenia.

Ďalšie poverenie osobitného významu prišlo na jeseň 1938 a malo prispieť k destabilizácii už aj tak dosť labilného pomníčovského Česko-Slovenska. W. Götttsch v zmysle Heydrichových rozkazov zameral pozornosť na slovenskú časť dožívajúcej republiky s cieľom zakomponovať separatistické tendencie časti ľudáckych politikov do nemeckých plánov. Za týmto účelom sa premiestnil do blízkej Viedne. Tu spoločne s Wilhelmom Waneckom, rodákom z rakúskeho hlavného mesta, aktívnym nacionálnym socialistom od roku 1931 a príslušníkom SD od jesene 1934,⁴² založili začiatkom roku 1939 „Blocksstelle“, ktorá slúžila na získavanie spravodajských kontaktov nielen na Slovensku, ale aj v ďalších krajinách dunajsko-karpatského priestoru. Odtiaľto W. Götttsch pravidelne, od konca januára 1939 takmer každý deň, dochádzal do Bratislavy.⁴³ Oboznamoval sa so situáciou a hľadal vhodných kandidátov medzi ľudáckymi politikmi na zapriahnutie do nemeckých plánov, podporujúc ich snahy o vyhlásenie nezávislosti. Ako sprostredkovateľ mu poslužil, ako som už uviedol, F. Karmasin, s ktorým sa musel spoznať niekedy na prelome októbra/novembra 1938.⁴⁴ Slovensko teda nebolo pre W. Götttscha až takým neznámym prostredím, ako sa to po vojne usiloval vsugerovať americkým vyšetrovateľom.

Vďaka F. Karmasinovi sa W. Götttsch na Slovensku rýchlo zorientoval. V polovici februára 1939, krátko po Tukovej návšteve v Berlíne u nemeckého diktátora, referoval ríšskemu ministrovi zahraničia o možnostiach uskutočnenia prevratu Tukovou skupinou. Okamžite po návrate z hlavného mesta ríše sa spolu s agentom Auswärtiges Amtu Edmundom Veessenmayerom⁴⁵ zúčastnil schôdzky s ľudáckymi radikálmi, kde sa hovorilo o výhodách samostatnosti pod nemeckým patronátom. Koncom mesiaca opäť podával správu Joachimovi Ribbentropovi o stave príprav prevratu, určenom na 11. marca.⁴⁶ K nemu však zo známych príčin

40 ALTENHÖNER 2010, s. 71-85. Pozri tiež CÍLEK, Roman. *Muž, jehož řemeslem byl zločin. Z historie nacistické špionáže*. Praha : Nakladatelství Ostrov, 2016, s. 42-43.

41 HACHMEISTER, 1998, s. 17-18.

42 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 3197, Waneckov životopis z 28. septembra 1935.

43 TNA, KV 3/248, s. 7, Výsluch W. Götttscha 24. júla 1945. Národní archiv (NA) Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn, k. 119, 2-11-18a, s. 66. Prípís ministerstva národnej obrany ministerstvu vnútra z 31. januára 1945 s prílohou, obsahujúcou informácie z výsluchu zajatého príslušníka SD. LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 3197, Waneckov výsluch pred americkým vojenským tribunálom v Norimbergu 9. januára 1948.

44 BArch Koblenz, NL 1180/39, Nedatovaný (pravdepodobne december 1938) Rablov list bez uvedenia adresáta.

45 K Veessenmayerovej činnosti na Slovensku pozri MATIČ, Igor-Philip. *Edmund Veessenmayer. Agent und Diplomat der nationalsozialistischen Expansionspolitik*. München : R. Oldenbourg Verlag, 2002, s. 61-79.

46 SCHRIFFL – SCHVARC 2012, s. 122-124.

nedošlo.⁴⁷ Götttschova misia sa týmto nezdarom nekončila. Naopak, sprevádzal Hitlerovho emisára Wilhelma Kepplera po príchode do Bratislavy a v noci z 12. na 13. marca tlmočil zosadenému ministerskému predsedovi J. Tisovi verbálne pozvanie na rokovanie do Berlína k A. Hitlerovi.⁴⁸ O niekoľko hodín neskôr sa spolu s A. Naujocksom podieľal na koordinovaní fingovaných bombových útokov v Bratislave majúcich za cieľ vyvolať ilúziu slovenskej revolúcie.⁴⁹ W. Götttsch teda pridelené úlohy splnil k plnej spokojnosti nadriadených. W. Keppler už o deň nato navrhol H. Himmlerovi jeho povýšenie. Šéf SS to odmietol s poukázaním na Götttschov mladý vek, postavenie v hierarchii SD a len nedávne udelenie hodnosti SS-Sturmbannführer.⁵⁰ Napriek Himmlerovmu negatívne rozhodnutiu mohol „Amt III Ausland“ SD prezentovať svoje aktivity vedúce k likvidácii Česko-Slovenska ako úspech.⁵¹

Po splnení úlohy v Bratislave sa W. Götttsch vrátil do Berlína. Či sa aj on zapojil do internej debaty o podobe budúceho Hlavného úradu ríšskej bezpečnosti (RSHA), je otázne. V auguste 1939, krátko pred napadnutím Poľska, dostal od R. Heydricha rozkaz odísť do sliezskeho Vroclavu a skontrolovať štádium príprav vyvolávania incidentov na tomto úseku nemecko-poľskej hranice.⁵² Podľa vlastného tvrdenia z polovice 70. rokov sa po dvoch dňoch vrátil späť do Berlína.⁵³ W. Götttsch akúkoľvek účasť na fingovanom prepadaní vysielača v Gliwiciach (Gleiwitz) kategoricky poprel, čo napokon potvrdil historik Florian Altenhöner v Naujocksovej biografii.⁵⁴ Ináč to bolo v prípade únosu britských spravodajských dôstojníkov v holandskom pohraničnom meste Venlo.⁵⁵ W. Götttsch sa nielen na akcii podieľal, ale v prestrelke pravdepodobne smrteľne zranil holandského spravodajského dôstojníka Dirka Klopa. Podobne ako ostatní účastníci únosu dostal W. Götttsch priamo od A. Hitlera Železný kríž I. triedy.⁵⁶

Po vzniku RSHA koncom septembra 1939 sa W. Götttsch stal vedúcim referátu VI D Juhovýchod. Do jeho kompetencie patrilo spravodajské pokrytie krajín dunajsko-karpatského priestoru a Balkánskeho polostrova vrátane Slovenska.⁵⁷ W. Götttsch mal spolupracovať na tomto poverení s mimoriadnym vyslancom ministra zahraničia pre otázky spravodajských služieb Manfredom von Killingerom,⁵⁸ neskorším

47 Podrobnejšie BYSTRICKÝ 2014, s. 353-373.

48 SCHRIFFL – SCHVARC 2012, s. 128-129.

49 ALTENHÖNER 2010, s. 97-98.

50 BArch Berlín, NS 19/809, Bl. 41-42, 44, Korešpondencia medzi W. Kepplerom a H. Himmlerom 15. a 28. marca 1939.

51 ALTENHÖNER 2010, s. 102-103. Tiež Institut für Zeitgeschichte München (IfZ), MA 1563/26, NG-2316, Záznam o nasadení SD v zahraničí z 8. augusta 1940 a Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlín (PAAA), R 100741, Lutherov prípis vyslancovi Rintelenovi vo veci vyznamenania Heinza Josta z 26. augusta 1941.

52 TNA, KV 3/248, s. 3, 8, Výsluch W. Götttscha 24. júla 1945.

53 BArch Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wernera Götttscha 11. júna 1974.

54 ALTENHÖNER 2010, s. 104-122.

55 K incidentu vo Venlo pozri podrobnejšie CÍLEK 2016, s. 192-246; ALTENHÖNER 2010, s. 104-122.

56 CÍLEK 2016, s. 246; ALTENHÖNER 2010, s. 130.

57 BArch Berlín, DP 3/1845, Organizačný plán RSHA z 1. februára 1940. PAAA, R 100750, Prípis náčelníka Bezpečnostnej polície a SD Auswärtiges Amt zo 6. februára 1940.

58 Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BStU), Ministerium für Staatssicherheit (MfS), HA IX/11, ZR 920/62, Bl. 42,

šéfom nemeckej diplomatickej misie v Bratislave. Úlohu už však nestihol zrealizovať. Na jar 1940 lekári diagnostikovali W. Göttsovi tuberkulózu.⁵⁹ Sľubne vyvíjajúcu sa kariéru zastavila na dva roky zákerná choroba. Počas nich sa W. Göttsoch zotavoval vo viacerých sanatóriách, okrem iného aj v Tatranskej Polianke.⁶⁰

Po rekonvalescencii sa v lete alebo na jeseň 1942 vrátil do RSHA. Najprv pôsobil ako styčný dôstojník Úradu VI RSHA na ministerstve propagandy, kde sa podľa vlastných slov prvýkrát dozvedel o „konečnom riešení židovskej otázky“.⁶¹ Po prevzatí RSHA Ernstom Kaltenbrunnerom v roku 1943 sa W. Göttsoch stal členom jeho štábu. Na jeseň 1943 bol preložený k úradnej skupine VI E so sídlom vo Viedni, ktorú viedol Göttsoch starý známy W. Waneck.⁶² Tu sa mal na Kaltenbrunnerov príkaz, ako uviedol pri výsluchu v decembri 1964, pokúsiť nadviazať kontakty s nepriateľskými spravodajskými službami. Dôvod bol však oveľa prozaiickejší: Göttsochova úloha spočívala v infiltrovaní sa do konzervatívnych skupín rakúskeho odboja.⁶³ To mu umožnilo či už bezprostredne po vojne, alebo neskôr v Nemeckej spolkovej republike vydávať sa za sympatizanta katolíckeho spektra rakúskeho odbojového hnutia a odporcu nacionálnosocialistického režimu.⁶⁴ Povýšenie do hodnosti SS-Obersturmbannführera (podplukovník) v lete 1944 iniciované E. Kaltenbrunnerom⁶⁵ svedčí o úplnom opaku a o pretrvávajúcej oddanosti k Tretej ríši.

Záver vojny zastihol W. Göttsocha v Rakúsku v blízkosti šéfa RSHA E. Kaltenbrunera. Spolu s kolegami W. Waneckom a Wilhelmom Höttlom sa cez svoje kontakty na rakúsky odboj usilovali spojiť so západnými spojencami a rokovať s nimi o separátnom mieri pre Rakúsko. Naivne verili, že Anglo-Američania pristanú na ich argumentáciu s Rakúskom ako antikomunistickým nárazníkovým štátom, pričom počítali s účasťou nacionálnych socialistov v prechodnej vláde.⁶⁶ Po stroskotaní týchto sondáží sa W. Göttsoch stiahol s Kaltenbrunnerovou suitou začiatkom mája 1945 do štajerského kúpeľného mestečka Altaussee. O 11 dní neskôr padol do amerického zajatia.⁶⁷ Začalo sa pre neho päťročné obdobie internácie v amerických a francúzskych táboroch.

V júli 1945 absolvoval W. Göttsoch dva intenzívne výsluchy. Prvý, uskutočnený začiatkom júla, sa týkal pokusov o nadviazanie kontaktov so západnými spravodajskými

Jostov záznam zo 6. marca 1940. BArch Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wernera Göttsocha 11. júna 1974.

59 BArch Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wernera Göttsocha 11. júna 1974. Porovnaj LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 28-31, Göttsochov výsluch na Krajinskom kriminálnom úrade v Kieli 15. decembra 1964.

60 BArch Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wernera Göttsocha 11. júna 1974.

61 Tamže.

62 WILDT 2018, s. 404-405.

63 ALTENHÖNER 2010, s. 226.

64 TNA, KV 3/248, s. 13-14, Výsluch W. Göttsocha 24. júla 1945. BArch Ludwigsburg, B 162/20570, Bl. 2-13, Výsluch Wernera Göttsocha 11. júna 1974.

65 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 15-16, Záznam Úradu I RSHA z 28. januára 1944; dekrét o povýšení podpísaný H. Himmlerom z 22. júla 1944.

66 BLACK, Peter. *Ernst Kaltenbrunner. Vasall Himmlers: Eine SS-Karriere*. Paderborn : Schöningh, 1991, s. 239-281.

67 TNA, KV 3/248, s. 2., Výsluch W. Göttsocha 24. júla 1945.

službami na sklonku vojny.⁶⁸ V druhom, 24. júla, sa americkí vyšetrotelia zamerali na zostavenie Götttschovho profilu. Zaujímala ich Götttschova kariéra v SD, resp. v RSHA a najmä osobitné poverenia nariadené R. Heydrichom. Vyšetrotelia sa pýtali na okolnosti zavraždenia R. Formisa, sudetskú krízu, prípad Venlo, aktivity úradnej skupiny RSHA VI E. Reč prišla pochopiteľne aj na jeho poslanie na Slovensku. W. Götttsch uviedol nevyhnutné minimum a odpovedal tak, aby si žiadnym spôsobom nepritážil.⁶⁹ V ďalších vypočúvaniach sa Američania sústredili hlavne na únos britských spravodajských dôstojníkov. Avšak z W. Götttscha nedostali nič zásadného, čo by mohlo viesť k vzneseniu obžaloby a postaveniu pred vojenský súd. Napriek tomu bývalý príslušník SD zostal až do konca roku 1948 v americkom zajatí. Na slobodu sa však ešte nedostal. Američania ho na prelome rokov 1948/1949 odovzdali Francúzom. Tí ho spravodajsky vyťažovali v tirolskej metropole Innsbruck až do konca roku 1950.⁷⁰

Po prepustení z internácie sa W. Götttsch vrátil do svojho rodného mesta. V Kieli v roku 1951 prešiel denacifikačným procesom. Hlavný denacifikačný výbor krajiny Šlezvicko-Holštajnsko ho zaradil do skupiny IV (Mitläufer),⁷¹ teda do kategórie minimálne zaťažených nacistickou minulosťou. Vzhľadom na svoje niekdajšie postavenie nemožno záverečný súd úradu vnímať inak ako frašku. Rozhodnutie výboru mu umožnilo zaradiť sa bezproblémovo do spoločnosti. W. Götttsch sa zamestnal ako obchodník/predavač, od roku 1956 pracoval ako účtovník v krajiniskom zväze úverových družstiev. V druhej polovici 60. rokov zarábala mesačne 1 400 DM, čo predstavovalo viac ako priemernú mzdu vo vtedajšom západnom Nemecku. Z platu si mohol dovoliť dovolenky v Rakúsku, Taliansku či Španielsku.⁷² Okrem toho ešte dostával mesačne 150 DM ako agent CIA za informácie zvnútra krajiny pravicovej Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD).⁷³

Napriek relatívne dobrému materiálnemu zabezpečeniu začínala v 60. rokoch W. Götttscha predsa len dobiehať vlastná hnedá minulosť. Ako obvinený bol vypočúvaný v prípade fingovaného prepadu rozhlasového vysielača v Gliwiciach a vraždy R. Formisa. Vyšetrotelia ho predvolali tiež počas rozsiahleho vyšetrovania proti niekdajším pracovníkom RSHA.⁷⁴ Ani jedno zo stíhaní napokon nevedlo k vzneseniu obžaloby a súdnemu stíhaniu. Platilo to aj v prípade zavraždenia pracovníka nemeckej ambasády vo Viedni Wilhelma von Kettelera,

68 Správa z výsluchu W. Götttscha zo 4. júla 1945. Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/PAEFFGEN%2C%20THEODOR_0007.pdf.

69 TNA, KV 3/248, s. 1-16, Výsluch W. Götttscha 24. júla 1945.

70 BArch Ludwigsburg, B 162/20569, Bl. 25-35, Výsluch Wernera Götttscha 11. mája 1965. Záznam CIA zo 16. októbra 1967. Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/GOETTTSCH%2C%20WERNER_0034.pdf.

71 LA Berlín, B Rep. 057-01, Nr. 1135, Bl. 25, Rozhodnutie Hlavného denacifikačného výboru krajiny Schleswig-Holstein z 20. júna 1951.

72 Záznam CIA z 18. decembra 1968. Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/GOETTTSCH%2C%20WERNER_0055.pdf.

73 Záznam CIA z 15. januára 1969. Dostupné na internete: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/GOETTTSCH%2C%20WERNER_0055.pdf.

74 K stíhaniu bývalých príslušníkov RSHA západoberlínskym generálnym štátnym zastupiteľstvom pozri WEINKE, Annette. Amnestie für Schreibtischtäter. Das verhinderte Verfahren gegen die Bediensteten des Reichssicherheitshauptamtes. In MALLMANN, Klaus-Michael – ANGRICK, Andrej (eds.) *Die Gestapo nach 1945. Konflikte, Karrieren, Konstruktionen*. Darmstadt : WBG, 2009, s. 200-220.

známeho odporcu nacionálnosocialistického režimu, na jar 1938. Stíhanie bolo v polovici 70. rokov zastavené. W. Götttsch si mohol užívať pokojný dôchodok v rodnom Kieli, kde v roku 1983 zomrel.⁷⁵

Pôsobenie Bezpečnostnej služby SS na autonómnom Slovensku charakterizuje dvojkoľajnosť a najmä tvrdý boj oboch navzájom si konkurujúcich zložiek jednej a tej istej organizácie. Dôsledkom toho bolo nejednotné posudzovanie pomerov a diania v krajine a protežovanie odlišných ľudáckych kandidátov na realizáciu nacistického scenára rozbitia dožívajúceho pomníčovského Česko-Slovenska. Každá zo zložiek SD ukázala pri meniacej sa situácii rôznu mieru flexibility. „Amt III Ausland“, prítomný na Slovensku predovšetkým cez osobu W. Götttscha, dokázal reagovať na nečakané zmeny pružnejšie a aj preto vyšiel zo zápasu s viedenským „SD-Donau“ lepšie. W. Götttsch mal predsa len väčšie skúsenosti s prácou v zahraničí ako Stahleckerovi muži a nemal, na rozdiel od „SD-Donau“, ani ambíciu robiť v Bratislave vlastnú politiku.

W. Götttsch predstavuje prototyp prvej generácie príslušníkov SD, socializovanej v násilnom milie SS začiatku 30. rokov a odhodlanej k plneniu špecifických úloh. Neskôr síce ustúpila do úzadia na úkor akademikov z „generácie neúprosných“, ale ako R. Heydrich, tak aj jeho nasledovník na čele RSHA E. Kaltenbrunner sa jej služieb úplne nezriekli. Svedčí o tom kariéra W. Götttscha. Išlo o presvedčeného nacionálneho socialistu, oddane slúžiacemu režimu až do jeho konca. Ak by ho z profesijného života nevyradila zákerná choroba, W. Götttsch by s veľkou pravdepodobnosťou patrilo do pomerne úzkeho okruhu exekútorov nacionálnosocialistického „nového poriadku“ na okupovaných územiach Sovietskeho zväzu. Z dostupných prameňov, s výnimkou nie príliš dôveryhodných vyjadrení počas výsluchu v júni 1974, nie je možné zrekonštruovať Götttschov postoj k antisemitskej politike režimu a k samotnej fyzickej likvidácii Židov. Ako príslušník SS/SD s ňou podľa všetkého súhlasil a príkaz špičiek režimu k masovému vraždeniu neodsudzoval, vnímal ju ako nevyhnutnosť na dosiahnutie víťazstva vo vojne a zabezpečenia budúcnosti nemeckého národa. Samozrejme, že pred justičnými orgánmi, či už pred spojeneckými alebo neskôr pred západonemeckými, svoje skutočné postoje z obáv o svoj osud zamlčoval, resp. dával najavo vnútorné dištancovanie od spáchanej genocídy. To W. Götttschovi, podobne ako mnohým služobníkom nacionálneho socializmu a jeho režimu, pomohlo vyhnúť sa potrestaniu.

75 ALTENHÖNER 2010, s. 353.

Cituj:

SCHVARC, Michal. Sicherheitsdienst a autonómne Slovensko. Príklad Wenera Götttscha. In *Forum Historiae*, 2019, roč. 13, č. 1, s. 7-18. ISSN 1337-6861. DOI: <https://doi.org/10.31577/forhist.2019.13.1.2>

...

PhDr. Michal Schvarc, PhD.
Oddelenie novších dejín
Historický ústav SAV,
P. O. Box 198, Klemensova 19,
814 99 Bratislava
Slovenská republika
michal.schvarc@savba.sk